

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Пантелеймонов А. В.

“ _____ ” _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Методологія наукових досліджень

рівень вищої освіти Другий (магістерський) рівень

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

спеціальність 051 Економіка

освітня програма Економіка та економічна політика

вид дисципліни Обов'язкова

факультет Економічний

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

“22” червня 2018 року, протокол № 7

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Мірясов Ю.О., к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол від “01” червня 2018 року № 10

Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

_____ Гриценко А.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією економічного факультету

Протокол від “21” червня 2018 року № 9

Голова методичної комісії економічного факультету

_____ Свтушенко В.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Методологія наукових досліджень” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності (напрямку) 051 Економіка

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є поглиблення методологічних знань і оволодіння комплексом методів пізнання економічних процесів та їх застосування у проведенні наукових досліджень. За час свого навчання студенти повинні були вже оволодіти основними знаннями з теоретичних економічних дисциплін і отримати уявлення про методи наукового пізнання, які застосовуються в теоретичній економіці. Цей курс є узагальнюючим щодо методів, які застосовуються в економічній теорії і акцентує увагу саме на методології економічних досліджень.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Завданням дисципліни є поглиблення знань про методи дослідження економіки і можливості їх застосування; формування навичок магістрантів щодо системного застосування різноманітних методів до об’єкту дослідження з урахуванням його специфіки; підвищення методологічної культури економічних досліджень.

1.3. Кількість кредитів - 3 кредити ECTS.

1.4. Загальна кількість годин - 90 годин.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
<u>Нормативна / за вибором</u>	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
5 -й	-й
Семестр	
1 -й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота, у тому числі	
26 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати

- основні характеристики та риси різних етапів розвитку суспільства, економічної науки в цілому та їх відображення у економічній теорії
- як розвивалась методологія науки взагалі та як еволюціонувала методологія економічної науки
- які методи притаманні різним економічним школам та напрямам в залежності від трактування ними предмету економічної науки
- сучасну методологію та методи досліджень, область її застосування, переваги та недоліки

вміти

- виділяти основні методи наукового пізнання, використовувати загальнонаукові, філософські та специфічні методи в теоретичному аналізі економічних процесів,
- вміти вибирати та застосовувати відповідну методологію в процесі наукових досліджень економічних процесів, бачити прикладне спрямування та можливість практичної реалізації результатів економічних досліджень

2. Тематичний план навчальної дисципліни**Розділ 1. Фундаментальні принципи та основи наукового пізнання.****Тема 1. Пізнання як вид духовної діяльності. Наукове пізнання та виникнення науки.**

Зміст. Пізнання. Міфологічне пізнання. Побутово-практичне пізнання. Художньо-образна форма пізнання. Релігійне пізнання. Філософське та наукове пізнання. Виникнення науки та його умови. Функції науки та її наслідки для суспільства. Функції практики та критерії науковості. Особливості наукового пізнання. Періодизація та класифікація наук у системі Аристотеля, Бекона, Гегеля, Конта, Енгельса, Вернадського. Наука та засоби пізнання. Аналітична та синтетична стадія розвитку науки. Формальне та філософське пізнання..

Тема 2. Зміна типів наукової раціональності. Наукові революції та розвиток науки.

Зміст. Наукова раціональність. Класична раціональність, її характеристика. Розвиток механіцизму в науці. Картезіанська спрямованість науки. Некласична раціональність та некласичний етап розвитку науки. Науковий релятивізм та його наслідки. Постнекласична наука та її ознаки. Наукові парадигми та наукові революції. Сутність наукової революції та зміна наукових парадигм. Роль суб'єктно об'єктних відносин у розвитку та зміні наукового знання. Принцип Бора у розвитку науки. Погляди Т.Куна на розвиток науки.

Тема 3. Епістемологія розвитку наукового пізнання.

Зміст. Позитивізм у науці. Позитивізм Конта, Мілля, Маха. Конвенціоналізм Пуанкаре. Критичний раціоналізм Поппера. Динаміка наукового пізнання та зміна наукової парадигми за Куном. Модель зростання знання Лакатоса. Методологічний плюралізм Фейерабенда. Гуманізація пізнання та соціальна орієнтованість науки. Соціальна філософія Маркса та Вебера. Гуманістичне пізнання. Аналітична філософія Вітгенштейна. Х.Гадамер та основи герменевтики. Методологія Броделя та соціальний розвиток науки. Синергетичні ефекти сучасної науки. Дисципліни та міждисциплінарні зв'язки в науці.

Тема 4. Структура наукового пізнання як основи наукового дослідження.

Зміст. Поняття емпіричного та теоретичного у науковому пізнанні. Емпіричний язык науки. Структура емпіричного дослідження. Емпіричні факти та їх збір. Експерименти.

Теорія рефлексивності. Теорія плаваючих та визначаючих. Систематичні та випадкові спостереження. Теоретичні методи та теоретичні закони. Структура теоретичного дослідження. Теоретичні моделі в структурі теорії. Розгортання теорії та математичний апарат. Проблема інтерпретації даних.

Тема 5. Загальна методологія теоретичних та прикладних досліджень.

Зміст. Науки та їх класифікація з позиції різних вчених. Основні принципи досліджень. Принцип матеріалізму. Системно-структурний аналіз. Синергетичний метод та принцип коеволюції. Роль принципу розвитку. Принцип історизму. Методи індукції та дедукції. Аналіз та синтез. Узагальнення та спостереження. Засоби та методи економічного аналізу в працях західних науковців. Емпіричне та теоретичне в економіці. Закони діалектики в процесі пізнання економічної системи. Закони кількісно-якісних змін, єдності та боротьби суперечностей. Загальнонаукова та специфічна методологія дослідження. Загальнологічні, теоретичні та емпіричні методи в науці.

Розділ 2. Методологія та організація наукових досліджень.

Тема 1. Предмет і методологія економічного дослідження.

Зміст. Онтологічні та гносеологічні передумови розвитку економічної науки. Функції, предмет, суб'єкт та об'єкт дослідження економічної теорії. Залежність методології економічного дослідження від об'єкта вивчення. Структура дослідження. Суб'єктивне та об'єктивне в економічному пізнанні. Система економічних знань та її підсистеми. Методологія пізнання в політичній економії, сучасній економічній теорії. Філософські, загальнонаукові та специфічні методи пізнання економічних явищ. Економічні закони, принципи та категорії. Структура економічних категорій.

Тема 2. Філософські та загальнонаукові принципи в економічному дослідженні.

Зміст. Основні принципи досліджень. Редукціонізм. Холізм. Матеріалізм. Синергетичний метод та принцип коеволюції. Роль принципу розвитку та історизму. Принципи системності та структури. Функціоналізм. Каузальність. Діалектика розвитку та метафізичний принцип. Сутність і явище, зміст і форма. Причина і наслідок, необхідність і випадковість, можливість і дійсність. Історичне і логічне. Універсальні теорії класичного напрямку економічної науки. Абстракція. Метод сходження від абстрактного к конкретному. Діалектика загального, особливого та одиничного. Цивілізаційний та формаційний підходи.

Тема 3. Методологія дослідження неокласичного аналізу. Математичне моделювання в економіці.

Зміст. Обмеженість класичного аналізу. Некласична функціональність. Поняття моделі та методи формалізації в економічній теорії. Л. Вальрас, Дж.Кларк, В.Парето, А.Пігу та перші моделі економічних процесів. Передумови при побудові економічних моделей. Економічна статика та динаміка, особливості аналізу. Графічні та аналітичні моделі. Метод системної динаміки, кореляційно - регресійний аналіз. Логіка класичної теорії та її основні постулати. Принцип раціональної поведінки та „економічна людина”. Граничний підхід та функція граничного приросту. Граничні величини та їх використання. Економічне моделювання у неокласичному аналізі. Двохмірні моделі, їх недоліки та переваги. Похідна від загальних величин та її економічний зміст.

Тема 4. Економічна поведінка та методологія інституціоналізму.

Зміст. Сучасна економічна методологія та «економічний імперіалізм». Методологічний індивідуалізм, холізм та інституціональний детермінізм як головні вихідні методи інституціональної теорії. Основні напрямки інституціоналізму: теорія контрактів, теорія

суспільного вибору, теорія власності, теорія трансакційних витрат. Основні поняття теорії ігор. Типи рівноваги та взаємодія між індивідами. Ігри, що повторюються. Чисті та змішані стратегії. Еволюційно-стабільна стратегія.

Тема 5. Методологія дослідження економічних процесів.

Зміст. Математичні і статистичні методи економічних досліджень. Комплексні коефіцієнти абсолютних, відносних та середніх величин. Статистичні узагальнення та пояснення статистичних даних. Індеси та коефіцієнти. Економетрика та математичний аналіз. Генетичні методи досліджень: історичні та еволюційні методи. Гипотетико-дедуктивний метод. Індукція та вірогідність в економічному дослідженні. Економічний експеримент та сучасна поведінкова економіка.

Тема 6. Організація наукових інститутів та наукових досліджень.

Зміст. Процес організації індивідуального та колективного дослідження. Наукова спільнота. Суб'єкт та об'єкт наукового дослідження. Предмет наукового дослідження. Формування цілей та завдань наукового дослідження. Процес наукового дослідження. Узагальнення та надання результатів наукового дослідження. Наукова комунікація. Міжнародна комунікація. Наукові гранти та стипендії. Усна та письмова форма надання результатів. Наукова новизна результатів. Авторське право. Види наукових робіт. Наукова стаття та її структура.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Фундаментальні принципи та основи економічної методології.												
Разом за розділом 1	46	16	16			14						
Розділ 2. Організація, структура і наукових досліджень												
Разом за розділом 2	44	16	16			12						
Усього годин	90	32	32			26						

4. Темі семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наукове пізнання та виникнення науки. Зміна типів наукової раціональності.	4
2	Епістемологія розвитку наукового пізнання.	4
3	Структура наукового пізнання як основи наукового дослідження.	4
4	Загальна методологія теоретичних та прикладних досліджень.	4
5	Методологія економічного дослідження. Філософські та загальнонаукові принципи	4
6	Методологія дослідження неокласичного аналізу. Економічна поведінка та методологія інституціоналізму.	4
7	Методологія дослідження економічних процесів.	4
8	Організація наукових інститутів та наукових досліджень.	4
	Усього	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Онтологічні та гносеологічні передумови розвитку економічної науки.	2
2	«Універсальні» теорії та принципи економічної науки.	2
3	Структура «великих» теорій класичного напрямку науки.	2
4	Базові принципи основних напрямів економічної теорії.	2
5	Поняття моделі та методи формалізації в економічній теорії.	2
6	Економічне моделювання у неокласичному аналізі.	2
7	Фрагментація економічної науки та імпорт інструментарію.	2
8	Часові ряди та їх використання в економічних дослідженнях.	2
9	Економічна статика та динаміка, особливості аналізу.	2
10	Динамічні та статистичні моделі економічного розвитку.	2
11	Інституціоналізм та еволюційна економіка.	4
12	Сучасна компаративістика в економічній теорії.	2
	Усього	26

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання спрямовані на орієнтацію студентів щодо проведення самостійного наукового дослідження згідно з обраною темою дипломної роботи і включають в себе вибір теми наукового дослідження, пошук та визначення відповідних матеріалів щодо обраної теми, пропозиції щодо структури проведення дослідження, моделювання представлення отриманих результатів дослідження.

7. Методи контролю

Контроль та оцінювання за даною дисципліною включає 1) поточний контроль знань, 2) проміжний контроль після закінчення розділів курсу, 3) іспит.

Поточний контроль знань здійснюється під час семінарських занять і враховує індивідуальну роботу, участь у пошуку наукової проблематики, наданні отриманих результатів та їх обговоренні.

Проміжний контроль після закінчення кожного розділу дисципліни є письмовою роботою студента, яка охоплює вже вивчений матеріал. Він складається з тестових питань закритої форми з одним варіантом відповіді та розрахункового завдання.

Екзамен охоплює весь матеріал курсу, що було вивчено.

Результати складання екзамену оцінюються за шкалою балів, еквівалентною чотирибальній шкалі («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінка, еквівалентна «відмінно», виставляється, якщо студент виявив всебічно системні та глибокі знання, в повному обсязі твердо засвоїв весь програмний матеріал, вичерпно та послідовно дав відповіді на всі питання екзаменаційного білета, тісно пов'язує теорію з практикою, показує знання літератури, вміння самостійно аналізувати та тлумачити економічні норми та поняття і застосовувати їх при вирішенні завдань, правильно аргументує висновки, вміє самостійно узагальнювати матеріал і логічно його викладати, не допускаючи помилок.

Оцінка, еквівалентна «добре», виставляється, якщо студент твердо знає програмний матеріал, має навички аналізу та тлумачення економічних норм та понять, логічно відповідає на поставлені питання, не допускає суттєвих помилок.

Оцінка, еквівалентна «задовільно», виставляється, якщо студент засвоїв основний матеріал, але не знає окремих деталей, допускає неточні відповіді та формулювання

понять, порушує послідовність у викладенні програмного матеріалу, має прогалини в знаннях.

Оцінка, еквівалентна «незадовільно», виставляється, якщо студент не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки, не володіє навичками застосування економічних норм, які забезпечували б вирішення професійних завдань.

Підсумкова оцінка виводиться за сумою балів, набраних студентом за роботу протягом семестру (з урахуванням самостійної роботи, поточного і проміжного контролю) та за результатами підсумкового контролю (екзамену), що дає змогу оцінити знання студентом усього курсу дисципліни.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Разом	Екзамен	Сума
Розділ 2 (30 балів)					Розділ 2 (30 балів)						60	40	100
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6			
4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Ананьин О.И. Структура экономико-теоретического знания. Методологический анализ. М.: Наука, 2005
2. Билецкий И.П. Методология научного познания. Х. Основы, 2002.
3. Блауг М. Методология экономической науки, или как экономисты объясняют. Пер. с англ. М.: НП «Журнал Вопросы экономики», 2004.
4. Крутиков В.К., Зайцев Ю.В. Методология и методика в экономических исследованиях. Калуга, 2012
5. Лудченко А.А., Примак Т.А. Основы научных исследований. К.: Знання, 2000
6. Мочерний С. Методология економічного дослідження. К.: Знання, 2000.
7. Овчинников Н.Ф. Методологические принципы в истории научной мысли. М.: ИНФРА, 2003.
8. Орехов А.М. Методы экономических исследований. Учебное пособие. М.: Инфра-М, 2006.
9. Садченко К.В. Законы экономической эволюции. М.: Дело и сервис, 2007.

Допоміжна література

1. Алле М. Экономика как наука. М.: Наука для общества, 1995.
2. Беккер Г. Человеческое поведение. Экономический подход. М.: ГУ ВШЭ, 2003.
3. К вопросу о «кризисе» экономического знания. Материалы теоретического семинара, М.: ИМЭМО РАН, 2002.
4. Кохановский В.П. Философия и методология науки. М.: Наука, 1999
5. Кун Т. Структура научных революций. М.: Норма, 2003
6. Макклоски Д. Риторика экономической науки. Спб.: институт Гайдара, 2015
7. Олейник А. Институциональная экономика. Учебно-методическое пособие.// Экономист, 2000, № 3 – 12.
8. Ольсевич Ю.Я. Психологические основы человеческого поведения. М.: Инфра – М., 2009
9. Поппер К. Логика и рост научного знания. М.: Прогресс, 2003.
10. Талер Р. Новая поведенческая экономика. М.: Эксмо, 2017
11. Ходжсон Д. Экономическая теория и институты. Манифест современной институциональной теории. М.: Дело, 2003.
12. Шиллер Р. Иррациональный оптимизм. М.: Альпина, 2013